

THE LINGUISTIC STRUCTURE OF DIMITRIE ANGHEL'S POETRY

Cosmina Andreea Roșu

PhD Student, University of Pitești

Abstract: By the time the spelling rules were established, in 1904, Dimitrie Anghel's literary writings were ready to be published. The author did not meet any difficulty in achieving the wanted expressivity or did not have to exceed some language barriers from the beginning of the 20th century.

The poet uses different dialectal areas which contribute to the specificity of his poetic language and to it's incontestable modernity. In what concerns the grammatical structures of Dimitrie Anghel's poetry, they are of medium complexity, but not complicated because their weight is not directly proportional with the one in the language at the speaking level. Dimitrie Anghel's poetic language is a modern and balanced one, with many archaic features compensated by the abundance of neologisms.

Keywords: traditional words, neologisms, phonology, grammatical structures.

Având în vedere faptul că în 1881 Academia Română a lansat prima normare ortografică oficială în urma lucrărilor coordonate de Titu Maiorescu, acesta este momentul în care se încheie perioada de influență a latiniștilor. Se stabilizează astfel problemele de ortografie odată cu publicarea *Regulilor...* în 1904, dar și cu publicarea, în același an, a *Dicționarului ortografic al limbii române* al lui Ștefan Pop. Însă, rămân nerezolvate, din punct de vedere teoretic, și se află încă în dispută problemele de fond ale vocabularului.

În concepția lui G. Ibrăileanu, limba literară nu era încă fixată, cu o normare definitivă în acea perioadă a creației lui Dimitrie Anghel, deși se impusese direcția muntenească: *La noi se poate scrie și curte și ogradă, și pâine și pâne, deoarece nici graiul moldovenesc, nici cel muntenească nu pot avea pretenția de limbă literară*¹. În aceste caracteristici se înscrie și limbajul poetic al lui Dimitrie Anghel în care poetul utilizează destul de frecvent termeni în variație liberă: *seară – sară, mâni – mâini, roșă – roșie, spuie – spune*.

Fiind un fin cunoscător al limbilor franceză și germană datorită călătoriilor pe care le-a întreprins și traducerilor efectuate din aceste limbi, autorul nu a întâmpinat dificultăți în realizarea expresivității dorite sau nu a trebuit să depășească anumite bariere ale limbajului de la începutul secolului al XX-lea: *Talentul cu care el a întebuițat neologismul, proscris de poetica tradițională, conferă cazului său literar însemnătatea unei pietre de hotar în dezvoltarea stilistică*².

Măiestria cu care alternează termenii este subliniată de T. Vianu prin pendularea între registre stilistice deosebite: *alături de vocabularul împrumutat misticii platonice, el găsește și pe*

¹ G. Istrate, *Limba română literară. Studii și articole*, Ed. Minerva, București, 1970, p. 287

² T. Vianu, *Arta prozatorilor români*, Ed. 100+1 Gramar, București, 2002, p. 204

acela neaș, transmis prin învățătura tradițională a credinței strămoșești³. „Manevrarea” neologismului este mai sigură și mai firească decât la Al. Macedonski cu care T. Vianu îl aseamănă pe D. Anghel, intelectualismul lui nu ia niciodată forma supărătoare a pedanteriei⁴, iar baza psihologică a efectului, de cele mai multe ori, comic pe care îl are asupra cititorului este crearea unui sistem de contraste vizibil mai ales în proză.

Poetul folosește arii dialectale diferite care contribuie la specificitatea limbajului poetic, iar modernitatea incontestabilă a limbajului este punctată de T. Vianu: *nimeni în aceeași măsură cu Anghel, n-a scos din folosința neologismului mai multe valori ale fineții stilistice. Însemnătatea contribuției lui literare trebuie căutată în această direcție*⁵. La aceasta se adaugă și activitatea de traducător prin care poetul înscrie în contextul liricii universale poezia românească.

1. Nivelul fonologic – Deoarece *Regulile...* Academiei erau foarte permissive în momentul conceperii textelor poetice ale lui D. Anghel, pentru a atenua disputele moldovenilor și ardelenilor, nivelul fonologic este marcat prin oscilația autorului între anumite fonetisme, acceptate în variație liberă. Erau folosite astfel mai ales când se aflau sub dominația rimei fiind fixate de aceasta: *albe flori de mărgărint – fluturi de argint* (G: 6), *crește luna fără veste – oftând cu dor lângă fereste* (G: 9), *pricepi ce-nsamnă – soarele de toamnă* (G: 11), *albe cete – paseri speriete* (G: 21), *ieri sară – ca să nu moară* (F: 32), *prieten-a femeiei – neîndurat-a cheiei* (F: 46), *îngână zâmbind vezeteul – acuma pășesc mai cu greul* (F: 54). Și atunci când nu se află sub dominația rimei observăm construcțiile: *Sfioase-s bolțile spre sară* (G: 6), *S-ascund în numărul mulțimei* (G: 8), *nu mai conținește* (G: 28); formele arhaice: *vin ca să spuie amândouă; să vie toți făr’ de zăbavă* (G: 24).

Funcționalitatea poetică este evidentă și prin oscilații aflate și sub dominația măsurii: *Parcă-mi aruncă-o floare roșă o mână albă de fantasmă* (G: 6), *Au înflorit iar măghirani și n-a prins nimene de veste* (G: 8), *Dar întristat în țernă iarăși își frânge trupul zvelt în două...* (G: 13).

Variația liberă a formelor populare cu cele literare actuale îi permite poetului libertatea de a utiliza forme precum: *seară – sară, nimene – nimeni, fereste – ferestre, fântânei – fântâni, rump – rupă, spuie – spune, supt – sub, vestminte – veșminte, mâini - mâni* în fixarearitmului și a rimei.

De menționat este faptul că aceste opțiuni predomină în volumul *În grădină*, în timp ce în *Fantazii* alternanțele sunt infime, aici abundă neologismul: *sarcasm, crater, straniu, ironia* (F: 48); *metempsihoză, email, se profilează, multicolore* (F: 49), *desăvârșite și eterne* (F: 52), *nespeculat* (F: 53), *eoliană* (F: 56), *imperioasă* (F: 57) etc.. Se poate vorbi astfel despre o preferință a autorului pentru formele nordice. Predilecția pentru utilizarea preponderent a formelor graiului moldovenesc este justificată de vocabularul însușit pe meleagurile natale, evident prin pronunțarea dură a africatelor și prin fonetismele arhaice specifice. Se remarcă anumite fonetisme moldovenești specifice: *grier* (G: 19), *săhăstrie* (G: 18), *hodină* (G: 12), *să ieie* (G: 21), *sermani* (F: 52), *vezeteul* (F: 54). De asemenea, păstrează pe *-e* neaccentuat ca fonetism arhaic în cuvintele: *inemi* (G: 17), *nimene* (G: 8, 11), *gurei* (G: 23), *odaiei* (G: 22).

Fonetisme moldovenești și arhaice precum: *roșă* (G: 6), *roș* (F: 42), *să rumpă* (G: 8), *mărgărint* (G: 6), *mușunoaie* (G: 9) alături de care, deseori, se întâlnesc dubletele corespunzătoare din limba literară este o abordare care pare a păstra reminiscențe de influență eminesciană din perioada de tinerețe a lui D. Anghel, când îl imita pe M. Eminescu.

³ Idem, p. 205

⁴ Ibidem

⁵ Idem, p. 207

În formarea pluralului opțiunile poetului au implicație morfologică: *furnice* (G: 12), *luminelor* (G: 15), *statuele*, *inemi* (G: 16), *lacrime* (G: 16, F: 60), *pasări*, *speriete* (G: 21), *murmururi*, *solii* (G: 25), *lungei mante* (G: 26), *ghirlânzi* (G: 26), *juvaere* (F: 30), *streșinele* (F: 56).

În detrimentul opțiunilor lexicale primează rima și accentul prozodic în tehnica versului anghelian. Abaterile fonetice sunt rare, iar limbajul operei poetice a lui Dimitrie Anghel se caracterizează, totuși, prin încadrarea în normele literare prin utilizarea fonetismelor specifice limbii literare.

2. Nivelul lexical se deosebește prin preferința autorului pentru termeni rari, cu rezonanță neobișnuită atât din sfera populară, cât și din sfera intelectualizantă a vocabularului. Aici se remarcă afluența termenilor populari existenți în cele două volume de versuri. Aceștia se află în raport de superioritate numerică față de neologisme, disproporția fiind ușor sesizabilă, îndeosebi în primul volum de versuri.

Întâlnim în volumul *În grădină* termenul neoaș folosit pentru a contura atmosfera grădinii: *miresme*, *plăpânde*, *mărgărint*, *neprihănită*, *fantasmă* (G: 6), *arar*, *ogradă*, *dezmiardă*, *strai*, *sfială* (G: 7), *sărmani* (G: 8), *nimb* (G: 9), *mâhnit* (G: 10, 14, 15), *tihnă*, *umbrare*, *biruitor* (G: 11), *purcede*, *pătulită*, *zestre*, *odaie*, *mladă*, *alaiul*, *azimi* (G: 13), *gângave*, *sure*, *gureși*, *năruiască* (G: 14), *sfioasă*, *se cată*, *nădejdea* (G: 20), *taină* (G: 24, 25, F: 32, 37, 60), *să spuie* (G: 10, 24, F: 30, 37, 43), *roză* (G: 9, 25, 26, F: 49), *năframa*, *nu mai conținește* (G: 28). Elementele acestei sfere lexicale se întâlnesc de asemeni, și în cel de-al doilea volum de versuri, însă într-o mai mică măsură: *slove*, *se deșteaptă* (F: 30), *vatră*, *dojenește*, *stăruitoare* (F: 33), *mă-mpresoară*, *scriptură* (F: 35), *trudite* (F: 40), *veacuri* (F: 42, 44), *hursuz*, *odinioară* (F: 47), *o semuire* (F: 48), *zarvă*, *învoalte*, *ograda* (F: 50), *vrăjmașă*, *pulbere*, *leturghie*, (F: 52), *codrul*, *un pripășit*, *zbucium* (F: 60).

Arhaismele sunt rar întâlnite în poetica lui Dimitrie Anghel. În schimb, utilizarea neologismului se realizează cu dexteritatea unui fin cunoscător, fiind în concordanță cu spiritul său erudit și cu încercarea de a asigura poeziei românești ambianța și contextul liricii universale contemporane. Ca și în cazul termenilor tradiționali și neologismele cunosc o întrepătrundere a mai multor sfere semantice. Prin forma lor, sunt frapante astăzi neologismele specifice epocii în care compunea poetul: *ghințiană* (G: 8), *evantaliu* (F: 46), *danț* (P: 69), mizând pe valoare stilistică resimțită în acea perioadă.

Structura lexicală a numeroase poezii are o notă singulară conferită de preluarea neologismelor specifice curentului simbolist francez. Neologismul de factură franceză intervine mai frecvent în opera de maturitate, îndeosebi în volumul *Fantazii*: *castelană* (F: 35), *carminul* (F: 36), *tumultuoasă* (F: 37), *estacadă* (F: 39), *somptuoase*, *escadrede* (F: 42), *triton* (F: 45), *epitalamuri* (F: 53), dar și în primul volum: *voluptuos* (G: 12), *acante*, *asfodele* (G: 26).

Tehnica introducerii neologismului în text presupune o abordare contextuală, în care neologismul se asociază, într-o expresie, cu un termen obișnuit: *un miros voluptuos aleargă* (G: 12), *frumoasă și mândră castelană* (F: 35), *dulcea fantasmagorie a umbrelor* (F: 36), *escadrede albastre* (F: 42), *Carminul (...) pulbere măruntă* (F: 36), *-n sticla străvezie, ca-ntr-o metempsihoză* (F: 49). Cea de-a doua abordare presupune asocierea mai multor termeni neologici într-o expresie: *Ca un rubin o ghințiană* (G: 8), *Subt mantii somptuoase* (F: 42), *danțul acesta ritmic* (P: 69).

În general D. Anghel utilizează mijloacele de îmbogățire a vocabularului care vizează toate procedeele: - derivarea – majoritatea derivatelor se realizează cu ajutorul prefixelor (predomină cele negative, delocutive și iterative) și al sufixelor substantivale, adjectivale și

diminutivale și cuprind sfera nominală, dar și derivarea parasintetică: *-ncetinel, înmărmurite, neștire, nedumerită, înțurțurată, -nduioșată, strălucitoare, reintrat, dezmierdătoare, singuratic, întristarea, pietrișul, cărăruia, neobosite* etc.; remarcăm unele derivate neobișnuite precum: *netihna* (G: 7), *amurgitul* (G: 10), *bălsămat* (G: 13), *ți-ai coperit* (G: 23), *n-mlădiată, s-ație* (F: 44, prin protezare), acestea fiind derivări proprii prin modificarea cu prefix sau sufix a unor cuvinte populare sau regionale; - compunerea: *deoparte, floare-a-soarelui, alt'dată, fel-de-fețe, niciodată, desigur, orișicum*; - conversiunea – înregistrează adjective pronominale: *mica ta oglindă* (F: 46); adjective gerunziale: *rochia-ți foșnind* (F: 58), se remarcă abundența adverbilor provenite din adjective: *aleargă adus, întristat (...) își frânge trupul; așa de blând și-o razimi* (G: 13), *lung sfătuiau; s-aprindeau măiastre* (G: 14), *cât de sfioasă crește noaptea* (G: 20), *mă dojenește dulce* (F: 33), etc.; dar și a adverbului provenit din interjecție: *aruncă gâlgâind un joc de apă* (F: 45) sau a substantivului tot din interjecție: *un susur blând* (G: 13).

Întâlnim verbe de conjugările I și a IV-a utilizate fără sufix: *se împreună* (G: 20), *scânteie doi ochi negri* (F: 49).

3.1. Structuri gramaticale – 3.1. Nivelul morfologic nu înregistrează abateri deosebite de la limba literară. În flexiunea substantivelor se observă oscilațiile frecvente în formarea pluralului unor substantive aflate, de cele mai multe ori, sub determinismul rimei precum substantivul *mâinii* care are adeseori formă neliterară (*mâini – mâni – mânele*).

Autorul utilizează forme arhaice pentru pluralul substantivelor în *-e*, precum și genitiv-dativul în *-ei* și genitiv-dativul în *-ii*: *lacrime* (G: 17, F: 60), *furnicele* (G: 12), *vieței* (G: 16, F: 31), *țarei* (F: 39), *fântânei* (G: 14), *furtunei, odăiei* (G: 22), *dimineței* (G: 19), *trăsuri* (F: 54).

Unele substantive feminine au și forme de plural în *-i*, ceea ce reprezintă un specific al graiului moldovenesc: *inemi* (G: 17), *ferești* (F: 51), *dorinți* (N: 82). Se înregistrează alternanțe vocalice și consonantice: *ghirlânzi* (G: 26, P: 64) care sunt inexistente în forma actuală a cuvintelor. Unele variații libere erau permise de normele academice din 1904, însă acest lucru nu a mai fost permis de reforma din 1932.

În ceea ce privește cazurile substantivului nu se remarcă probleme deosebite. La nominativ se înregistrează des antepunerea numelui predicativ verbului copulativ: *Sfioase-s bolțile spre sară și mai sfioasă-i iasomia* (G: 6), *Măhnite-s florile acele; și totuși veselă-i grădina* (G: 15), *Ah, frumos mai e tritonul și dibace-a mai fost mâna* (F: 45), cu efecte sugestive contextuale. Poetul folosește exprimarea populară a dativului cu prepoziția *la*: *O fantezie uriașă le-a dat un strai la fiecare* (G: 7). La vocativ, însoțit rar de verbe la imperativ sau de interjecții prezentative sau afective, distingem funcția afectivă (uneori prin invocarea divinității sau a astrului tutelar: *o, Soare!*, P: 67), dar, de cele mai multe ori, funcția expresivă: *și iat-o iară* (F: 44), *Slavă!* (G: 8). Apelările, deși nu prea numeroase, sunt diverse și cu implicații care se extind uneori către structuri aparent conversaționale: *O, Hero, vergină duioasă* (G: 27), *o, jalnic Ocean!* (F: 39); de asemenea sunt redactate și prin pronume personale: *O! tu, care mi-ai dat-o s-o am tovrășie* (F: 34), *o, tu! mult liniștitul/ Poet, credea că-i lesne să scrii epitalamuri?* (F: 53), chiar și în interogații. Se remarcă rare substantive obținute prin conversiune precum: *să judeci cumiții și nebunii* (F: 48). Foarte slab reprezentat este substantivul compus: *O floare-a-soarelui uitată* (G: 9) și cel colectiv: *un stol de fluturi de argint* (G: 6).

Descriind mai mult spațiul grădinii, poetul nu abuzează de substantive proprii și se poate realiza ușor un inventar al acestora. Majoritatea substantivelor proprii reprezintă numele unor personaje mitologice de origine greacă, ce formează o sferă semantică unitară, explicabile prin prisma preocupărilor sale și prin dorința de a crea un cadru poetic deosebit: *firul Ariani* (G: 15), *Hamlet* (G: 25), *Leandru; O, Hero; cu gestul Ofeliei* (G: 27), *Orfeu* (F: 30), *taina Narcisului*

(F: 32, 33, 35), *Semiramida* (F: 41), *Fafner, groaznicul balaur; Oedip; Wothan* (F: 47), *Nibelungi* (F: 48), *Midas* (F: 50), *Pajura* (P: 63), *Himerii i-am spus* (P: 62) sau invocă divinitatea: *un Crist umblând pe ape* (F: 40), *Doamne!* (F: 51), *Trimite-ți atunci, Doamne, asupra mea furtuna* (F: 60).

Se înregistrează și câteva toponime care contribuie la conturarea acestui spațiu prin prezența unor denumiri exotice sau care evocă locuri binecunoscute dintr-o perioadă veche: *-n tihna Câmpiilor Elizeene* (G: 20), *La Elsenour* (G: 25), *piața Barberini; Lațul vechi; la Roma* (F: 45), *grota de sub Rin* (F: 47), *insula Cytherii* (P: 64).

La începutul secolului al XX-lea adjectivul nu pune probleme de încadrare în clasele flexionare în funcție de desinențe. Deși rima este construită preponderent cu substantive, și în privința adjectivelor abaterile sunt cerute de rimă (în general adjectivele se întâlnesc în forma literară): *dungă viorie – știe, agonie* (G: 15, 16), *măiastre – noastre* (G: 14), *albe cete – păsări speriete* (G: 21), iar în afara rimei: *armurile lor lucii* (F: 41).

Adjectivul, ca determinant al substantivului, se întâlnește frecvent antepus: *divina-i armonie* (G: 16), *eternele idile* (G: 17), *dulcea fantasmagorie* (F: 36), *măhnitul întuneric* (F: 59). În urma unui studiu asupra volumului *În grădină* se pune accentul pe acest fenomen extins: *din 203 determinanți adjectivali cuprinși în volum, 156 apar după substantivul determinat, iar 47 înaintea lui. Rezultă că aproape la fiecare 4 adjective, unul ocupă poziție antenominală⁶, majoritatea raportându-se la culori sau la stări sufletești.*

La adjectiv, pe lângă procedeele prototipice, superlativul absolut se exprimă în stil eminescian, popular: *pasul micuț al prea frumoasei* (F: 53), *Duminică Prea-Sfântă* (F: 52), *o prea frumoasă și mândră castelană* (F: 35) sau întrebunțează adjective fără grad de comparație: *supremă ironie* (F: 53). În comparația adjectivelor autorul preferă într-o mare proporție popularul adverb comparativ *ca: cântec etern ca murmurul fântânii* (G: 15), *în lumea lui umilă/ Ca un port* (F: 59), *Un zbor de foi.../ Ca niște vești trimise-n taină* (G: 24), *învaltele-i petale./ Lucind o clipă-n umbră ca niște stropi de sânge* (G: 25), *vântul care tace./ E ca o mână adormită* (G: 19).

La pronume semnalăm apariția pronumelui relativ *care* cu forma arhaică de plural *cari*, cu desinență specifică pentru masculin plural, ceea ce reprezintă un fapt de limbă din secolul al XX-lea, dar și absența lui *-a* la adjectivele demonstrative postpuse: *florile acele* (G: 15), *zilele acele* (G: 17), *ardea cu toate-aceste* (G: 22). *Dânsul* este pronume personal, fără a implica politețea, fiind folosit ca anaforă a unor substantive non-personale: *ochii, luminoșii, ce au cu dânsii plânsul* (G: 30), *o să rămâi dintr-înșii* (F: 43); o implică doar atunci când se referă la poet care are un statut deosebit: *se gândește dânsul (...) să aibă dânsul* (F: 46).

Pronumele se utilizează prototipic, pronumele deictice cunosc o utilizare ce presupune o mare încărcătură emfatică: *Și dinte toți eu singur numai* (G: 15), *Și ale noastre vorbe parcă nu mai erau vorbele noastre* (G: 21), *tu care de sus le vezi* (G: 28), *Și tu surprinsă cu sfială* (G: 23). În sfera sintaxei pronominale poetul își caută cu grijă formele pentru a contura într-un mod inedit atmosfera de epocă și peisajul, altfel, pronumele se folosește normal.

Întrebunțarea unor construcții rare cu dativul posesiv care reprezintă construcții arhaice provine din influența textelor eminesciene. La Dimitrie Anghel construcția presupune atașarea cu valoare expresiva a formelor pronominale personale de dativ, forma clitică, la substantive sau adjective: *inima-mi se strânge* (F: 33), *mâinile-i pale* (F: 35), *notele-i grele* (F: 37), *splendidele-i dantele* (F: 39), *rochia-ți foșnind* (F: 58), *norodu-i de mironosițe* (G: 7).

În privința conjugării verbului se observă modificarea diatezei sub dominația metrică (elidarea unei silabe) și din rațiuni stilistice: *porumbii vineți roteau voioși* (G: 16), dar și

⁶ S. Golopenția-Eretescu, M. Mancaș, *Studii de istoria limbii române literare*, Ed. , București 1969, p. 519

utilizarea unor forme vechi de la începutul secolului al XX-lea. Tot din rațiuni prozodice se realizează monoftongarea: *să stăpânesc-un ceas* (G: 11), *sufletul le-nsamnă* (G: 21), *cătând* (F: 37).

Verbele neregulate precum *a lua* sau *a fi* au, sub rigurozitatea rimei, de cele mai multe ori, forme dialectale (moldovenești): *să ieie* (G: 21), *nu-i* (G: 12), *ii* (G: 25). Din registrul termenilor populari autorul folosește și verbe iotacizate: *stăpână să rămâie-anume* (G: 11), *să vie toți făr' de zăbavă* (G: 24), *ca să rămâie pildă* (F: 41), dar și prezentul de persoana a III-a: frecvent prin durizarea africatelor (trecerea lui *e* la *ă*) – *miroasă* (G: 12, 13) și reversul: *Ca o ființă scumpă ce suferă* (F: 33). Însă, în dezacord cu norma supradialectală se înregistrează conjugarea cu prezentul forte a unor verbe: *S-alege albă și scânteie ca un ban nou într-o comoară* (G: 20), *tremurând se împreună* (G: 21), *ici scânteie/ Ca un rubin o ghințiană* (G: 8). Imperfectul verbului *a sta* este folosit fără reduplicare: *Cum sta între surori* (G: 8), *Ca ei, ții minte, stam alături* (G: 15). Formele de viitor sunt populare: *S-o-nduioșa* (G: 11), *au să moară* (G: 19), ca și formele inverse ale viitorului: *veni-va* (G: 19) sau ale perfectului compus (antepunerea verbului auxiliar): *rămas-am* (G: 17), *întors-au* (G: 21), dar și postpunerea pronumelui reflexiv: *îvestminte-și* (G: 27).

Se constată astfel, la morfologia verbului că domină structura de limbă veche, inversiunea auxiliarului la perfectul compus și viitor; aceasta constituind un arhaism, reflectă patina timpului creației literare. Forma populară a verbelor rezultă uneori prin afereză: *Un trandafir murind se farmă* (G: 12), *se clatin' crengile* (G: 18), *Treptat se farmă ceata lor rărită* (F: 57). Sunt rare formele de imperativ: *plângi* (G: 11), *spune* (G: 14), *ascultă* (G: 23), *nuspune* (F: 59).

Interesant este faptul că Dimitrie Anghel folosește frecvent diateza reflexivă, îndeosebi asociată cu subiecte care denumesc obiecte/ lucruri: *o lacrimă de ploaie.../ Se desprindea; lumina zilei liniștită/ Se preschimba* (G: 16), *s-abate-un vânt; fiorul (...) ce-și lasă pe adâncuri zborul* (G: 18), *liniște se lasă* (G: 20), *două guri care se cată demult să-și dea o sărutare* (reflexivul reciproc, G: 20), uneori necuvântătoare: *se lasă două păsărele* (F: 36) sau impersonal: *s-a pierdut* (F: 34), *se face iarăși primăvară* (F: 36), rareori persoane: *fete (...)/ S-extaziau mirate* (F: 52).

Adverbul se încadrează, în cea mai mare parte, în normele limbii literare, este des întâlnit în poziții obișnuite: *s-aprindeau din nou măiestre* (G: 14), *cânta pierdut* (G: 15), uneori alternează cu adjectivul: *să se năruiască etern* (G: 14) – *un cântec etern* (G: 15); rare locuțiuni: *și moartea e de-a pururi mută* (G: 23), *fără voie, eu văd o zi de primăvară* (F: 36). Înregistrează și abateri precum forme populare alături de cele admise de norma literară: *ici scânteie/ (...) colo un stânjinel se joacă* (G: 8), *iar noi ne-am răzlețit pe-aiure* (G: 14).

Interjecția este remarcabilă prin contribuția pe care o are atât la funcția apelativă, cât și la cea afectivă a limbajului poetic al lui Dimitrie Anghel. Cele mai frecvente sunt interjecțiile afective, însoțite adesea de substantive sau pronume în vocativ: *O, roză, ah, o roză* (G: 25), *O, Hero;* *O, pasăre scumpă* (G: 27), *O, tu* (F: 34, 49, 53), *Ah! pale mâini* (F: 35), *O, jalnic Ocean* (F: 39) sau folosită izolat: *Ah, frumos mai e tritonul* (F: 45), *O, lasă-l în tăcere* (F: 58). Cu o mare frecvență se întâlnește și *iată*: *dar iată-n luptă* (G: 12), *și iat-o iară* (F: 44), *și iată* (F: 49), *Dar iată* (F: 57).

3.2. Nivelul sintactic – La mijlocul secolului al XX-lea, Cohen introduce conceptul de *expresivitate gramaticală* căruia poeticienii nu par să-i acorde o prea mare importanță. Se observă o analogie a structurilor sintactice poetice cu cele narrative, ceea ce conduce către ideea că liricul transpus în structuri narrative are o expresivitate mult sporită și, prin urmare, cele mai

multe capodopere ale poezilor sunt scrieri lirico-narative, cum este și cazul lui Dimitrie Anghel. În această privință stă mărturie și poezia *Călătorii* din volumul *Fantazii*, deși nu se înregistrează un raport de directă proporționalitate între complexitatea gândirii gramaticale și valoarea operei, după cum nu este un raport similar între ponderea structurilor narrative asociate liricului și valoarea textelor. Dar fiecare lucru are importanța lui⁷.

În structura gramaticală a poeziei lui D. Anghel, poziția predicatului nu este o poziție forte. În afară de predicatul verbal, este bine reprezentat predicatul nominal (predicatul verbal compus cu operator copulativ). Cu cea mai mare frecvență se înregistrează verbul copulativ *a fi* care își primește, deseori, numele predicativ simplu sau multiplu, antepus: *Mâhnite-s florile acele; Și totuși veselă-i grădina* (G: 15), *frumos mai e tritonul* (F: 45), *-i trist maestrul* (F: 55); rar *a părea* sau *a rămâne*: *Să pară-ncremenite de veacuri* (F: 42), *Atât o să rămâie dintr-înșii după moarte* (F: 43).

Forma de gerunziu a verbelor este des întâlnită, îndeosebi asocierea a două gerunzii aceluiși verb sau grup de verbe: *Un trandafir murind se farmă pătând cuprinsul ca o rană* (G: 12), *Că fetele uitând de noapte și că e ceasul să se culce, / Rămân până târziu pe gânduri, oftând cu dor* (G: 9), *-n noaptea clară / Îngenunchind, sărut pământul și-i mulțumesc, simțind în mine / Nădejdea tinereții mele* (G: 20). Printr-o astfel de dispunere a verbelor la gerunziu, înaintea și după verbul la mod personal, acestea primesc valori diferite: atribut circumstanțial (primul) și complement circumstanțial (al doilea). Prin astfel de construcții se înlătură funcția prozaică, iar petul își conturează o trăsătură sintactică specifică gândirii sale poetice. Gerunziul devine, prin conversiune, adjectiv *rochia-ți foșnind* (F: 58).

Utilizarea verbului cu formă negativă se îndepărtează deseori de la conținutul semantic, mai ales în combinație cu o subordonată concesivă: *Cât praf de flori nu cernu vântul de-a lungul zilelor de vară / Și totuși veselă-i grădina* (G: 15) sau autorul include frecvent dubla negație cu valoare afirmativ-geralizatoare: *Și nu-i mireasmă să n-adoarmă, nici floare nu-i să nu se-ncline* (G: 12), *Și-un glas de greier nu s-aude măcar să-nalțe imnul vieții* (G: 19).

Propozițiile subordonate predicative (numele predicativ este prezent și la nivelul frazei) se întâlnesc extrem de rar, deoarece predicatul nominal nu este aproape niciodată incomplet: *pare că mă cheamă* (F: 33). Și propoziția predicativă suplimentară se face remarcată, însă nu este divers structurată: *s-ascunde / Cea mai cumplită moarte ce-a fost să-mpărtășească* (F: 48).

La nivelul propoziției elementul predicativ suplimentar este frecvent în limbajul poetic anghelian, în ciuda faptului că este destul rar întâlnit în limbă. Poetul folosește la nivel propozițional structuri diversificate și foarte plastice: *Tăcuți și triști se trec, în taină, cu fruntea în pământ plecată* (G:8), *crește luna fără veste* (G: 9), *s-ascult cum cântă pierdut pe-aleele deșarte* (G: 15), *S-alege albă și scânteie ca un ban nou într-o comoară* (G: 20).

Subiectul este întâlnit adesea neexprimat, inclus în desinența verbelor de persoana I (mai rar persoana a II-a), mărci ale instanței poetice: *Și nu mai văd careta; Ai revenit* (F: 49), *Visam* (F: 49), *Chipul ăsta îl știu; L-am mai văzut, desigur, și-l știu* (F: 48), *stau (...)/ Și-ascult; îmi plec urechea, și-ascult (...)/ Ascult cântând* (37), *Ți-aduci aminte; cât de drag ți-era cu mine* (G: 16). Atunci când este exprimat, este emfatic și se realizează prin pronume personal, persoana I singular: *și dintre toți eu singur numai; Eu singur mai ascult* (G: 15), *Dar numai eu știu taina* (F: 32) sau persoana a II-a singular și plural: *voi singurele-amante (...)/ Ați răsărit* (G: 30), *Tu dormi și eu visez pe gânduri* (G: 13) realizând un subiect simplu.

Subiectul simplu are cea mai mare frecvență și se exprimă prin nume (substantiv și pronume): *Trăiesc mâhnirile și plânge norocul zilelor de vară* (G: 6), *o să răsară jalnic norii*(G:

⁷A.T. Dina, *Structura limbajului poetic la Ion Pillat*, Ed. Universitaria, Craiova, 2013, p. 88

10) – așezat în poziție finală; *Se războiesc mereu și ele* (G: 11), – *Dar cine nu-și încearcă* (G: 11), *Cine-a-nțeles* (G: 16), *nimeni n-a băgat de seamă* (G: 22). Are cel mai adesea un determinant. Se înregistrează un subiect obținut prin conversiune de la adjectiv: *miroasă seninul cucerit o clipă* (G: 12), un substantiv colectiv: *De parc-ar fi căzut pe straturi un stol de fluturi de argint* (G: 6); apare în expresii: *E magul amintirii* (F: 35), *a ars atâta foc de soare* (G: 14). Destul de slab reprezentat este subiectul multiplu: *Râd în grădină: flori de nalbă și albe flori de mărgărint* (G: 6), *nalba toată și micșunelele bătute/ Par lacrimi* (G: 18), *ce-l au numai nebunii/ Și morții* (F: 48). Subiectul zero este atunci când predicatul este exprimat prin verbe zero-actanțiale și se întâlnește în structura: *plouă* (G: 11) sau *E cald* (G: 12), *e întunec* (G: 13). Însă poetul personalizează un astfel de verb: *Iar râsul fărâmat prin lume l-a nins pe foi de românițe* (G: 7).

D. Anghel folosește un subiect în genitiv, rezultatul fenomenului de dublă dependență sintactică: subiect în propoziția din care face parte și atribut al determinantului din regentă: *în casa cui n-a fost mireasă* (G: 10).

Rare sunt și propozițiile subiective – cu determinant impersonal: – *Ce greu trebuie să fie somnul sub țărâna din ușnoaie!* (G: 10), *Părea că lor li este dată grădina asta toată-n pază* (G: 16), *Și atunci, abia atunci, prin minte ți-a dat că jertfa ta-i pierdută* (G: 23), *(credeai) că-i lesne să scrii epitalamuri?* (F: 53), uneori reflexiv: *se vede că nimeni n-are tihnă-n lume* (G: 11), *Și se făcea că fără voie trăiam acum o viață nouă* (F: 51). Subiectiva relativă postpusă regentei cunoaște două reprezentări: *Când are cine să le-nchidă pleoapele c-o sărutare* (G: 13), *Ferice-i cine poate strânge mănunchiul de nemuritoare!* (G: 27).

Dintre toate propozițiile subordonate, cea mai bine reprezentată la nivel frastic este propoziția atributivă pentru care poetul manifestă o deosebită înclinație și datorită faptului că și atributul, la nivel propozițional, cunoaște toate tipurile. Atributul adjectival se întâlnește cel mai frecvent: *eternele idile,/ Născute dintr-o sărutare și moarte după zece zile* (G: 17), *Măhnite-s florile acele* (G: 15), *a tale brațe obosite* (G: 10), *cea mai de pe urmă și mai frumoasă roză* (F: 49), *forțe necunoscute și fatale; Veneau tenori celebri, și doamne diletante,/ Poeți sermani* (F: 52), chiar și când adjectivul este obținut prin conversiune: *O floare dăruită de-o mână adorată* (F: 33).

Frecvent este întâlnit și atributul substantival în genitiv sau acuzativ prepozițional: *imboldul unei forțe* (F: 52), *un portic de aur cu bolta de email* (F: 49), *o semuire de om în discul lunii* (F: 48), *în șoapta apei sub cernerea de umbre; curcubeiele de soare* (G: 14), *norocul zilelor de vară* (G: 6). Se fac remarcate și atributele pronominale realizate cu dativul posesiv: *măinile-i pale* (F: 35), *suprema-i amintire* (F: 43), *splendidele-i dantele* (F: 39), *Văzduhu-i greu* (G: 12); atributul gerunzial: *O ceață diafană (...)/ Acoperind din nou grădina* (G: 12).

Propoziția atributivă abundă în textul *Moartea Narcisului* din cel de-al doilea volum de versuri: *În amintirea mâinii ce s-a întins s-o rupă; taina Narcisului ce moare* (F: 32), *Și flacăra ce arde în mine se va stinge; Ca focul care-l uită pe vatră o vestală* (pronumele *care* se folosește fără prepoziția *pe* din necesități metrice). Elementul introductiv preferat de poet este pronumele relativ simplu *ce*: *Poiana pare-o uriașă floare,/ Ce schimbă curcubeie de culori,/ Dar nu-i o floare, ci sunt mii de flori,/ Din care ies scânteii rătăcitoare/ Ce se aprind în aer și dispar.// Ca niște temple în miniatură/ Ce ar serba un cult misterios,/ În raiu-acesta-atîta de frumos/ Lăsat anume parcă de natură,/ Stau albi stupi subt streșinele lor.* (Alesul, F: 56).

În cele două volume de versuri publicate se înregistrează un total de 115 subordonate atributive (46 atributive în G, 69 atributive în F). O deosebită pondere înregistrează atributiva relativă introdusă prin pronumele relativ *ce*: 70 atributive (23 atributive în G, 47 atributive în F),

apoi cea introdusă prin *care* (ce este, uneori, neînsoțit de prepoziție din considerente metrice): 36 atributive (G: 19, F: 17). Deși poetul preferă ca element de relație pronumele relativ, construiește totuși și propoziții atributive conjuncționale introduse prin conjuncția subordonatoare simplă *să*: 3 atributive (G: 2, F: 1): *un gând nebun îmi vine!/(...) Să mă avânt până la tine/ Pe puntea asta de culori* (F: 51).

Ca și în cazul propoziției atributive, elementul introductiv preferat de poet în realizarea subordonatei complete directe este, de asemenea, pronumele relativ *ce*: *Voind să spună parcă ce vede* (F: 50), *să vadă/ Ce fac stăpânele grădinei* (G: 24), dar și conjuncția subordonatoare: *Aș vrea (...)/ Să-nmlădii pentru voi un cântec* (G: 15), *Nu vezi c-afară e lumină* (G: 14).

Dintre complementele circumstanțiale, cel mai bine reprezentat, la nivel propozițional, este cel de loc. Acesta cunoaște și realizări nominale – substantive, pronume precedate de prepoziții în acuzativ sau genitiv: *Râd în grădină; De parc-ar fi căzut pe straturi; Ș-un chip bălan lâng-o fereastră răsare* (G: 6), *Sfiala care urcă-n fața fecioarelor* (G: 7), *Purcede-un cânt din creangă-n creangă ș-un susur blând din mladă-n mladă* (G: 13). Apoi este complementul circumstanțial de timp: *Sfioase-s bolțile spre sară* (G: 6), *Azi prețuiesc tăcerea morții* (G: 13), *O clipă-am fost stăpân* (F: 58), întărit de temporală care este fixă și clară, postpusă, introdusă frecvent prin adverb relativ specific: *Ce-ar fi cernut, în primăvară, când trece prin grădină vântul* (G: 8); *Acum când izbutise să se-nvingă* (F: 58), *Și-n mine, când e întuneric și când se face iar lumină* (G: 13).

Exprimarea modului se realizează preponderent prin complementul circumstanțial de mod și rar prin realizarea propozițională a acestuia: *Atâtea amintiri uitate cad abătute de-o mireasmă* (G: 6), *Sună cadențat ca ritmul unui vers alexandrin* (F: 46), *Uimit a stat stejarul* (F: 60), *se trec în taină; mor în taină cum au trăit întreaga viață* (G: 9).

Circumstanțialele de scop sunt frecvente și exprimarea scopului este bine conturată: *pân' vine moartea să te cheme* (G: 11), *se cată de mult să-și dea o sărutare* (G: 20), *Leandru a trecut o mare ca să ajungă pân' la tine* (G: 27), *Pășește-ncet, să nu deștepți tăcerea* (F: 58) – abundă în textul *Ex-voto*.

În limbajul poetic anghelian, nu toate pozițiile sintactice sunt activate în concordanță cu ponderea lor în limbă. La nivel propozițional se întrevide complementul circumstanțial de cauză: *Că de-atâta alb, deodată s-a-nveselit grădina* (F: 50).

La nivel frastic se pot observa: – exprimarea condiției: *să vie toți fără' de zăbavă/ De vor* (G: 24) – introduse adesea prin conjuncție subordonatoare cu formă populară; - exprimarea consecuției: *s-a-ntins o pace-atât de-adâncă/ Încât, învinsă ca de spaimă, te-ai dat de șipot mai aproape* (G: 23); – exprimarea concesiei: *Cât praf de flori nu cerne vântul.../ Și totuși veselă-i grădina* (G: 15).

Ca elemente de relație, conjuncțiile sunt frecvente, dar locuțiunile conjuncționale sunt foarte rar întâlnite. La nivel frastic predomină coordonarea prin juxtapunere sau copulativă; reprezentativ în acest sens fiind textul de debut al primului volum, *În grădină* – strofa a treia este alcătuită exclusiv din propoziții principale, ultima având aspect consecutiv.

De influență franceză sunt construcțiile pe care D. Anghel le întrebunțează cu lejeritate îndeosebi în scrierile în proză: substituie acuzativul prin dativ chiar și atunci când nu îi conferă o asemenea valoare; sau verbe care au, în mod normal, regim în acuzativ, sunt utilizate cu regim în dativ.

În ceea ce privește structurile gramaticale ale poeziei lui Dimitrie Anghel, acestea sunt de o complexitate medie, însă nu complicate, deoarece ponderea lor nu este în raport de directă proporționalitate cu cea din limbă, la nivelul vorbirii; subordonatele sunt propoziții ample,

dezvoltate. Acestea însă îi permit să transmită mesajul complex al textelor sale, deși, uneori, la nivel morfologic pare a se încadra în clișee. Limbajul poetic al lui D. Anghel este unul modern, echilibrat, cu numeroase trăsături arhaice compensate cu abundența neologismelor. Modalitatea estetică a poeziei este conferită atât de expresivitatea semantică, de cea lexicală, cât și de cea redată prin construcții fonetice și sintactice inedite.

BIBLIOGRAPHY

- Anghel, D., *Versuri și proză*, Ed. Albatros, București, 1989;
Anghel, D., *Poezii și proză*, Ed. Andreas Print, București, 2010;
Anghel, D., Iosif, Șt. O., *Cometa*, Ed. Librăriei SOCEC & Co., București, 1908;
Boldea, I., *De la modernism la postmodernism*, Ed. Universității „Petru Maior”, Târgu-Mureș, 2011;
Bote Marino, L., *Simbolismul românesc*, Ed. pentru Literatură, București, 1966;
Călinescu, G., *Istoria literaturii române*, Ed. Semne, București, 2003;
Cioculescu, Ș., *Dimitrie Anghel*, Ed. Publicom, București, 1945;
Dimitriu, C., *Tratat de gramatică a limbii române*, II, *Sintaxa*, Institutul European, Iași, 1999;
Dina, A. T., *Structura limbajului poetic la Ion Pillat*, Ed. Universitaria, Craiova, 2013;
Dorcescu, E., *Poetica non-imanenței*, Semănătorul Ed. on-line, București, 2008;
Golopenția-Eretescu, S., Mancaș, M., *Studii de istoria limbii române literare*, Ed. pentru Literatură, București, 1969;
Iosif, Șt. O., Anghel, D., *Legenda funigelor*, Ed. Librăriei UNIVERSALA Alcalay & Co., București, 1920;
Istrate, G., *Limba română literară. Studii și articole*, Ed. Minerva, București, 1970;
Micu, D., *Literatura română în secolul al XX-lea*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 2000;
Pachia Tatomirescu, I., *Dicționar estetic-literar, lingvistic, religios, de teoria comunicației*, Ed. Aethicus, Timișoara, 2003;
Pillat, I., *Opere*, Ed. DU Style, București, 2003;
Sasu, A., *Dicționarul biografic al literaturii române*, vol. I, Ed. Paralela 45, Pitești, 2006;
Streinu, V., *Versificația modernă*, Ed. pentru Literatură, București, 1966;
Vianu, T., *Arta prozatorilor români*, Ed. 100+1 Gramar, București, 2002;
Zamfirescu, M., *Poemul românesc în proză*, Ed. Minerva, București, 1984;
*** *DEX*, Ed. Univers enciclopedic Gold, București, 2009.